

IRAK'TA YOK EDİLEN BİR BARIŞ ŞEHİRİ: DİYALA

Nezir Kanduri

INSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

 Analiz 23

Giriş

Diyala bölgesi, Irak'ın başkenti Bağdat'ın doğusunda, İran sınırına kadar uzanan stratejik bir coğrafyadır. Amerika'nın Irak'ı işgali ile birlikte bölgenin etnik ve mezhebî dokusu tamamen değiştirilmiştir. Bölgedeki yerleşim yerlerinde başını İran'ın çektiği grupların sebep olduğu büyük bir insani trajedi yaşanmaktadır. Bölgeyi ve şehri Şiileştirme siyasetinden dolayı Diyala uzun zamandır hep üzüntü veren haberlerle anılır olmuştur. Burada yaşananlar İran'ın bu şehri kendisi için bir üs haline getirmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Amaç bu bölgeyi Bağdat ile kendi arasında güvenli bir geçiş koridoru yapmaktır.

Bu rapor, başta Sünni kesim olmak üzere, bölge insanının uğradığı ağır insan hakları ihlallerini ele almaktadır. Raporun amacı, bölgedeki ve

dünyadaki onurlu insanların Irak'ı kendi menfaatleri adına güvenli bir yer haline getirmek için operasyon başlatan katillere karşı seslerini yükseltmelerine destek sağlamaktır. Zira önlem alınmaması halinde, bölgedeki insani sıkıntılar ve hak ihlalleri önümüzdeki dönemde de devam edecektir. Bugün bir anlamda İran hükümetinin güdümünde bulunan Irak'taki mevcut rejim, bilinçli olarak basını yanılmaya çalışsa da Diyala'da yaşananlar bütün ülke genelinde yaşanan mezhebî tasfiyenin önemli bir göstergesidir.

Diyala Neresidir?

Bağdat ile Horasan arasında irtibatı sağladığı için, Abbasi ve Osmanlı dönemlerine ait tarihî kayıtlarda Diyala'nın adı Horasan yolu olarak geçmektedir. Bölge, şu anki konumu itibarıyla Irak'ın orta kesimindeki sınır noktasında bu-

INSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

lanmaktadır. Kent, doğu tarafından İran ile 240 kilometre sınır hattına sahiptir. Kuzeyinde Süleymaniye ve Kerkük, güneyinde Vasıt, kuzeybatısında Salahaddin kentleri vardır. Batı ve kuzeybatı yönünden Bağdat ile komşudur; dolayısı ile İran ve Bağdat arasında en kestirme yol bu noktadan geçmektedir.

Sünni Araplar nüfusun %68'ini, Şiiler %20'sini, Kürtler %9'unu, Sünni Türkmen ve diğer azınlıklar %3'ünü oluşturmaktadır. Ancak Irak hükümetinin ve Şii milislerin Sünni Araplara karşı uyguladığı mezhep esasına dayalı göç politikası, bugün bu rakamları değiştirmiştir. Günümüz itibarıyla Diyala nüfusunun %50'sini Sünni Araplar oluşturmaktadır.

Neden Diyala?

10 yıl öncesine kadar barış içinde ve her türlü mezhebî taassuptan uzak, sevgi ve saygı çerçevesinde bir arada yaşayan bölge halkı, bugün hem toplumsal olarak hem stratejik konumu itibarıyla hem de güvenlik sorunları dolayısıyla hedef tahtasına oturtulmuştur. Diyala, Irak toprakları içinde Sünni kesimin güçlü olduğu noktalardan biridir. Burada gerek milletvekili seçimlerinde gerekse yerel seçimlerde 13 yıldan bu yana Sünni kesime diğerlerine göre daha fazla destek verilmektedir. Bölge nüfusunun %70'i Sünni'dir. Salahaddin, Bağdat ve Vasıt gibi kentler arasında geniş bir alana yayılmasından ve bünyesinde farklı inanç gruplarını ve aşiretleri barındırmasından dolayı da son döneme kadar hiçbir baskı ve sınırlama olmadan birçok aktivitenin, kültürel etkinliğin yapılabildiği bir yer olarak biliniyordu. Bağdat'a yakın olması sebebiyle stratejik konumda olan kentin nüfusu, İran-Irak sınırı boyunca Basra'dan Süleymaniye'ye kadar kesintisiz bir demografik kuşak görünümündedir.

Irak'ın tarımsal üretiminin büyük bölümü de Diyala'da yapılmaktadır. Sahip olduğu yer altı ve yer üstü servetleri yanı sıra kent, Irak'taki enerjiye dayalı ekonomik yapılanmanın da en önemli geçiş güzergâhında bulunmaktadır.

Bütün bu özellikleri sebebiyle Diyala, İran tarafından hedef alınmış durumundadır. İran'ın

Irak'taki varlığı, bir anlamda Diyala üzerinden sağladığı nüfuzla doğru orantılıdır. İran'ın siyasi, askerî ve ekonomik açıdan buraya yoğunlaşması; başta Sünni varlığı olmak üzere Irak'taki bütün siyasi oluşumlara karşı kendini koruyacak bir güvenlik duvarı oluşturmasında bölgenin kilit konumda olması sebebiyledir.

Diyala ayrıca, coğrafi olarak Iraklı Sünnilerle Kürtlerin ortasında bulunmasından dolayı, gerek uluslararası gerekse bölgesel güçlerin bu iki kesimle ilgili alacağı kararları da etkileyecek özelliktedir.

Sıkıntılar Nasıl Başladı?

Diyala kentinin kaderi özellikle 2003 yılındaki Amerikan işgalinden sonra değişmeye başladı. İşgalin ilk günlerinden itibaren kentteki Sünniler yabancı güçlere karşı savaştı ve ülkedeki en ciddi direnç noktalarından biri burası oldu. Düzenli orduların hareket etmesine uygun olmayan engebeli arazisi, bu konuda direnişçilere avantaj sağladı.

İşgalci Amerikan güçleri, tüm Irak'ta olduğu gibi Diyala'da da sadece Sünni Araplarla savaştı. Çünkü bazı Şii imamlar, yayınladıkları fetvalarla Şii gençlerin Amerikan işgal askerlerine karşı gelmesini yasaklamıştı. Özellikle Ali Sistani, yayınladığı fetvasında kendi taraftarlarına Amerika ile savaşmanın haram(!) olduğunu söylemiştir. Irak Kürtleri de farklı gerekçelerle işgalci güçlerle savaşmaktan kaçınmıştır. Bu nedenle Kuzey Irak'ta ve Şii nüfusun yoğun olduğu güney bölgelerinde yabancı güçler çok rahat bir şekilde hareket edebilmiştir.

Başlangıçtan itibaren Irak'ta en ağır bedeli Sünni Arapların ödeyeceği açıkça görülüyordu. Irak ulusal direnişçileri, Amerika'ya diz çöktürüp direnişin meyvesini toplama aşamasına geldiğinde işgalciler, bu kez yabancı savaşçıların bölgeye girişini kolaylaştırarak hem direniş güçleri arasında ihtilaf oluşturmak hem de operasyonlarına "terörle mücadele" görüntüsü vermek için tekfirli gruplara yol açtı. Sonrasında DAEŞ adını alacak olan bu tekfirli gruplar, Irak halkının direnişini akamete uğratmak suretiyle bilerek veya bilmeyerek işgal güçlerine çok büyük destek sağladılar.

Mehdi Ordusu Milislerinin Rolü

Irak'ta Amerikan işgali sonrasında oluşan kaos ortamında İran'ın etkinliğini artırmak için yoğun bir faaliyet başladı. Bu çerçevede bir yandan siyasetin yeniden dizayn edilmesi çalışmaları sürdürülürken bir yandan da İran destekli gayrinizami silahlı örgütlerin önü açıldı. Bu milis güçlerin oluşturulmasındaki asıl maksat Şiileri korumak gibi gösterilse de bu gruplar zamanla işgale karşı çıkan Iraklıları ve sıradan Sünni Arapları öldürmek gibi bir rol oynamaya başladılar.

Örneğin işgalin birinci yılında kendisine Mehdi Ordusu adını veren bir milis güç ortaya çıkmıştı. Bu grubun başında Şiilerin dinî otoritelerinden biri olan Muhammed es-Sadr'ın oğlu Mukteda es-Sadr bulunuyordu. Mehdi Ordusu milisleri Diyala kentindeki Sünnilere karşı işkence, tehdit, öldürme, kaçırma, zorunlu göç gibi çok sayıda eylem gerçekleştirdi.

Bölgede Şii milis gruplarının ortaya çıkmasında İran'ın doğrudan rolü konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Ayrıca bölgede birden bire hızlı biçimde etkinlik kazanan el-Kaide ve DAESH gibi örgütlerin oluşum süreçleri de pek çok soru işareti barındırmaktadır. En azından Diyala bölgesindeki nüfus yapısı ve dinî eğilimler göz önünde bulundurulduğunda, bu tür radikal yapılanmaların herhangi bir devlet desteği olmadan burada kendine yer edinmesi mümkün değildir. Bölgeye en yakın siyasi otorite ise İran ile onun güdümündeki Bağdat rejimi olduğundan tüm şüpheler bu iki merkeze yönelmektedir.

Bölgedeki kaynaklar, İran'ın kendine siyasi ve askerî manevra alanı açmak için bu tür örgütleri desteklediğini belirterek halk arasında "Şii karşıtı grupların ortalıkta serbestçe dolaştığı" yönünde bir korku yayılmaya çalışıldığını söylemektedirler. Zira bu korku dalgası sayesinde İran, Şii halkın koruyuculuğunu üstlenmek bahanesiyle bölgedeki faaliyetlerini arttırabilecektir. Nitekim kendilerini güvende hissetmeyen Şiiler arasında İran kontrolünde oluşacak silahlı grupların kurulması çok daha kolay hale gelecektir. Bu milis güçlerin sözüm ona terörle mücadele ettikleri algısı, mevcut kaos ortamında kolayca yerleşeceğinden,

İran dış dünyadan da büyük bir tepki çekmeden bölgede her türlü operasyonu rahatlıkla yürütebilecektir. Bütün bu gelişmelerden sonra artık Sünnileri öldürme, kaçırma ve işkence konusunda hem yerel atmosfer uygun hale gelmiş olacak hem de kanunlar Şii milislerin her hareketini meşrulaştıracak şekilde düzenlenebilecekti. Bu sebeplerden ötürü Diyala'daki işkence, öldürme, kaçırma ve zorunlu göçe tabi tutma gibi vakıalar diğer bölgelere göre çok daha yüksek rakamlara ulaşmıştır. Bu cinayetlerdeki en büyük pay ise Mehdi Ordusu'na aittir.

Hak Ehli Çetesi ve Bedir Tugayları

2008 yılında Şiiler arasında bazı anlaşmazlıklar çıktı. Ülkenin her tarafına hâkim olan Mehdi Ordusu milisleri, dönemin başbakanı Nuri el-Maliki ve onun partisinin Irak üzerindeki hâkimiyetini tehdit eder hale geldiler. Bunun üzerine Maliki, Mehdi Ordusu'na bağlı bazı yöneticileri cesaretlendirerek gruptan ayrılmalarını sağladı. Bunlardan Kays el-Huzali Mehdi Ordusu'ndan ayrılarak Hak Ehli isminde yeni bir örgüt kurdu. Maliki bu yeni örgütü maddi ve silah yönünden destekledi. Devletin imkânlarını arkasına alan bu örgütün yıldızı birden bire parlamaya başladı.

Daha önceden de varolan Bedir Tugayları adlı örgütün başına Hadi el-Amiri isimli militanın getirilmesinden sonra ise, silahlı Şii grupların sayısı ve operasyonel gücü daha da arttı. Öncesinde Sadr'ın yakın adamlarından biri olan bu şahıs, önceki cinayetlerini Mehdi Ordusu ismi ile işlerken artık Bedir Tugayları adı altında eylemler gerçekleştiriyordu. Bir süre sonra Irak İçişleri Bakanlığı'na bağlı güvenlik mekanizmalarını tamamen ele geçiren örgüt, buradaki farklı gruplardan kişileri derhâl tasfiye etti. Böylece mezhebî sebeplere dayalı tüm katliamlar artık Irak güvenlik güçleri şemsiyesi altında rahatlıkla yapılır oldu.

Diyala kenti de yukarıda isimleri geçen örgütler sebebiyle çok büyük sıkıntılar yaşadı. Hâlihazırda emniyet birimleri de bu grupların elinde ve bölgedeki Sünnilere neredeyse hiç nefes aldırılmıyor. Hak Ehli isimli çete yapılanması, kötü bir şöhrete sahip Haşdi Şabi

milislerine katıldıktan sonra, uydurma bir kanun ile yasal güç haline dönüştürüldü. Bu iki örgüt Diyala kentinde yaşayan ehli-sünnetin sembol isimlerini öldürme, korkutma, yıldırma ve işkence ile yaşadıkları yerlerden çıkartarak şehri terk etmeye zorladı. Bütün bunların yanı sıra Bedir Tugayları, İran hükümetinin yardımı ile Afganistan ve Pakistan'dan çok sayıda Şii göçmeni bölgeye getirerek Irak'ta bunlar için yerleşim yerleri oluşturdu.

El-Kaide ve DAEŞ'in Irak'ta Oynadığı Rol

El-Kaide'nin kökleri Sovyetlerin Afganistan'ı işgal ettiği yıllara (1979-1988) dayanmaktadır. O yıllardan bugüne dünyanın değişik bölgelerinde eylemler yapan örgüt, ABD'nin 2003 işgalinden önce Irak'ta yoktu. Bazıları bu grubun Irak'taki varlığının diğer direniş örgütleri gibi Amerikan işgalinden hemen sonra ortaya çıktığını söylese de bu, aslında yanlış bir bilgidir. Doğrusu, el-Kaide, Irak'ta varlığını ilan etmek için epeyce bekledi. Çünkü cihat tabiatlı örgüt ve cemaatler Amerika'nın Irak'ı işgal etmesi ile birlikte garip fetvalar yayınladılar. Bu fetvalar işgalci Amerika'nın saldırılarına karşı çıkan Irak'taki direnişçilere katılmamayı telkin ediyordu. Fetva konusunda el-Kaide'nin referans aldığı belli kişiler vardır, bunlardan birisi de Muhammed el-Makdisi'dir. Makdisi'nin o günlerdeki fetvalarından birinin başlığı şuydu: "Ümmetin Gençleri Daha Ne Zamana Kadar Kendileri ile Uzaktan Yakından İlgisi Olmayan Savaşlarda Yakıt Olarak Kullanılacaklar?"

2004 yılında Irak'ı Amerikan işgalinden kurtarma iddiası ile Ebu Musab ez-Zerkavi, Tevhit ve Cihat örgütünü kurdu. Sonra da el-Kaide'nin lideri Usame bin Ladin'e biat ettiğini ilan etti. Bundan sonra örgütün ismi Irak İslam Devleti oldu. Bu örgüt el-Kaide'nin Irak kolunu oluşturuyordu. Daha sonra Irak'taki aşiretlerle çatışmaya başlayan örgüt, 2008 yılında yıkıldı. Geride bir sürü uyuyan hücre bırakan örgüt, 2011'de başlayan Suriye iç savaşından sonra yeniden ortaya çıktı. Bu seferki ismi Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD/DAEŞ) olmuştu. Bu örgütün lideri kendisini Müslümanların başına halife olarak atayan Ebu Bekir el-Bağda-

di idi. İç karışıklıklar nedeniyle Suriye ve Irak sınırının kontrolsüz bir hale gelmesi ve militan hareketlerin kolaylaşması üzerine DAEŞ bir hayli güçlendi, Irak ve Suriye sınırlarından geniş top- rakları hâkimiyetine kattı.

El-Kaide ve Cihat ve Tevhit örgütleri öncelikli hedeflerine işgalcilere yardım ettikleri ve ehli-sünnete savaş açtıkları için Şiileri yerleştirdi. Irak'taki aşiretlerle bu örgüt arasındaki ilk anlaşmazlık konusu da alınan bu karar oldu. Çünkü Şii milisler kendilerine yapılan saldırılara cevap verirken el-Kaide ile ilgisi olmayan Sünnileri de hedef alıyorlardı.

Irak'taki el-Kaide'nin başına geçen Ebu Hamza el-Muhacir, bölgedeki bütün grupları kendisine biat etmeye zorladığından işi hem örgüt içinde hem de diğer örgütlerle çatışmaya varacak kadar ileri götürdü. Hangi seviyede olursa olsun Irak hükümeti ile yardımlaşan grupları hedef alacağını ve bu kimselerin hainlik ve ajanlıkla suçlanacağını söyledi. Herkes bu örgütün direnişten faydalanmak istediğini anladıktan sonra, Irak'taki direniş gruplarının tümü bu örgüte ve örgütün müttefiklerine karşı birlikte hareket etme kararı aldı. Çünkü bu şekilde devam edildiğinde direniş gruplarına büyük zararlar verilecek ve Irak'ın geleceği tehlikeye atılmış olacaktı.

Irak'taki direniş grupları Amerikan güçlerine çok ciddi zararlar veriyordu. Amerika bunu önlemek adına Irak hükümeti ve arkasındaki İran ile el-Kaide ve diğer direniş grupları arasında çatışma çıkartmak için çeşitli planlar yaptı. Bilhassa direniş gruplarının el-Kaide ile çatışması, Amerika'ya karşı mücadelede onların gücünü bölecek ve etkinliğini yavaşlatacaktı. Bu durumda da Amerika'nın kayıpları azalacaktı. Ayrıca direniş örgütlerinin kendi aralarında çatışmaları da kan kaybetmelerine sebep olacaktı. Dolayısıyla onları aslında varlıklarının temel nedeni olan Amerikan işgal güçlerine karşı direnme hedeflerinden de uzaklaştıracaktı. Amerika, el-Kaide ile savaşırken sanki diğer direniş grupları yokmuş gibi davranıyordu. Böyle yapmasının sebebi, Sünni topraklarda Sünnilerin birbirleri ile savaşını uzatmaktı.

2006-2008 yılları arasında Irak el-Kaidesi, Ebu Amr el-Bağdadi tarafından yönetilmişti. Bu iki yıllık sürede Enbar vilayetindeki aşiretler ve Irak direniş grupları, sürekli el-Kaide ile savaşıyordu. Bunların içinde el-Ceyşu'l-İslami, Irak Haması, Ketaibu Sevretu'l-İşriyn, Ceyşu'r-Raşidin, el-Cebhetu'l-İslamiyye li'l-Mukavemeti'l-İrakiyye gibi yerel gruplar bulunuyordu. Bu nüfuz mücadelesinden sonra el-Kaide'nin ele geçirdiği bütün noktalar geri alındı ve örgüt daha uzak mıntıklara çekilmek zorunda bırakıldı. Suriye'deki iç savaşla Irak'taki bu iç çekişmelerin birleşmesi ile DAEŞ artık tüm Sünni bölgelerde söz sahibi olurken, Diyala başta olmak üzere Irak'ın diğer Sünni kentleri de bu durumdan olumsuz etkilendi. Zira, DAEŞ'in yaptıklarının Sünni kesime mal edilmesi sebebiyle Irak'taki bütün Sünniler acımasız politikaların kurbanı olmaya başlamıştı.

Sünnilere Zorunlu Göç Politikası

İran devleti tüm kurumları ve özellikle de ordusu ve yerel iş birlikçileri sayesinde Irak'ın birçok merkezinde nüfuzunu artırarak yoğun Şiileştirme politikası izlemeye başlamıştı. Sünnilerin önde gelen şahsiyetleri tehdit, suikast ve kaçırma eylemleriyle göçe zorlandı. Kısa süre içinde Sünni bölgelerdeki bu tür suçlarda korkunç bir artış meydana geldi. Böylece çok sayıda Sünni, zorunlu göç politikasının mağduru olarak doğduğu ve yaşadığı köyünden ve topraklarından ayrılmak zorunda kaldı.

Bu politikaların en yoğun uygulandığı yerlerden biri de Diyala kenti oldu. Bölgede 2003 yılından sonraki Amerikan işgali ile birlikte artan İran nüfuzu, yerel yöneticiler eliyle sinsi bir yayılcılığa dönüştü. Amerika, işgalin ilk dönemlerinde kendisi ile birlikte bölgeye getirdiği bazı kimseleri yönetimin önemli kademelerinde görevlendirdi. Örneğin Diyala'yı yönetmesi için 25 yıl İngiltere'de kalmış olan Abdullah el-Ceburi isminde birisini vali olarak atadı.

İşgalci güçlerin atadığı bu kişi, ilk önce şehirde tahkikat bürosu adı altında bir emniyet birimi oluşturdu. Bu birimin görevi işgalci güçlere karşı direnen veya onlarla savaşan Iraklıları tutuklamaktı. Bu birimin başına Ali Keybel

adında birisi atandı. Birimin ana merkezi Diyala bölgesinin şehir merkezi olan Bakuba'da, şubesi ise Mikdadiye'deydi. Bu şubenin başına da Bedir Tugayları'na mensup Salah Federaliye isminde birisi atanmıştı.

Ali Keybel ve Salah Federaliye, Sünnileri sebep-siz yere tutukluyor ve vahşice işkencelerle türlü eziyetler ediyordu. Bu kötü muamelelerinden dolayı da çok geçmeden Diyala'da mezhebî fitne ateşinin yanmasına sebep oldular. Çünkü icraat ve uygulamalarının hepsi, terörle mücadele adı altında Sünnilere yönelik ağır baskılara dönüşmüştü. Diyala'yı korumakla sorumlu birliklerin başına da Şii milislerle yakın dost olan bir ismin atanmasından sonra kadrolaşma tamamlanmış oldu. Kısacası bölgedeki okul ve resmî daire müdürlerinden en üst yöneticiye kadar bütün yetkililer, Şii milislerden veya onlara yakın çevrelerden seçilmiş oldu.

Amerikan işgalinden sonra, Saddam'ın Baas rejiminin kalıntılarını ve köklerini kurutma adına başlatılan kampanya çerçevesinde yeni bir kanun çıkartılmıştı. Bu kanunun mimarı, işgalcilerle sıkı bir iş birliği içinde olan Ahmet el-Çelebi idi. Kanuna göre işgalden sonra kurulan yeni Irak devletinde önemli makamlarda bulunan Sünniler, doğrudan Baasçı kabul edilerek bu görevlerinden atılıp yerlerine başkaları atanacaktı. Bu uygulamanın en vahim tarafı ise, Saddam döneminde önemli devlet görevlerinde bulunan Şii Baasçıların bu süreçte yerlerini korumaları yahut Sünnilerden boşalan yerlere terfi ettirilmeleri oldu.

Abdullah el-Ceburi'nin Diyala'daki valiliği yaklaşık bir yıl sürdü. Diyala onun döneminde birçok açıdan bozulma ve olumsuzluğu bir arada yaşadı. Ceburi, öncelikle bölgedeki fabrikaları kapatmaya çalıştı, devlete ait madenleri ve işletmeleri çok düşük fiyatlara İranlılara sattı. Bütün bu yaptıklarını da "Diyala'nın bütçesini dengelemeye çalışıyorum" diyerek açıklıyordu, ancak halkın yaşadığı sefalet düşünüldüğünde bütçeye giren bir para olmadığı da ortadaydı.

Bölgenin İran'a teslim edilmesi sürecindeki bir diğer aşama, ülkedeki seçim takvimleriyle eş

zamanlı yürütüldü. İşgalci güçler bir süre sonra Diyala belediye meclisi üyelerini belirlemek için seçim yaptılar. Sünni kesimden bazı kimselerin anlamsız fetvası ile Sünnilerin bu seçimi boykot etmesi, kahir ekseri Sünni olan Diyala gibi bir bölgede mahalli seçimleri Şii adayların kazanmasını sağladı. Böylece daha sonra yapılacak mahalli seçimlerde valilik Şiiilerin eline geçmiş oldu. Yeni vali Şii Davet Partisi'ne mensup Raid et-Temimi adında birisi oldu.

Temimi, kritik görevlere kendi mezhebine mensup kişileri getirdi. Bu durum Diyala'nın bütün dinî dengelerini bozdu. Yeni vali, işgal güçlerinden elde kalan hassas kurumların başına kendi adamlarını atadı; Sünnilere baskı ve işkence konusunda Şii milislere adeta sınırsız özgürlük ve yetkiler verdi. Bölgede mali ve idari açıdan başlayan bozulmalar ve yaşanan tüm diğer olumsuzluklar, devlet dairelerini bir ahtapot gibi sarmış olsa da mezhebî taassup ve körlük her şeyin önüne geçmişti.

Sünniler; toplumsal olarak uğradıkları kenara itilmişlik, baskı ve yıldırımlardan sonra yaptıkları hatanın büyüklüğünü fark edip bir sonraki seçimlere güçlü bir şekilde katılma kararı aldılar. Nitekim yapılan ilk yerel seçimde büyük bir başarı elde ettiler ve Diyala meclisinin çoğunluğunu ele geçirerek valinin Sünnilerden olmasını sağladılar. Yeni vali Irak İslam Partisi'ne mensup Dr. Abdunnasır el-Mehdevi oldu.

Diyala'da Sünni kesim başta olmak üzere tüm halk Mehdevi'den hayırlı ve güzel işler bekliyordu ancak bekledikleri şeylerin hiçbiri olmadı. Çünkü önemli önemsiz ne kadar kurum varsa hepsinin kadrosu önceki vali tarafından Şii milislerle doldurulup ele geçirilmişti. Yeni vali bir yandan kaynak yetersizliği diğer yandan işleri tıkayan bürokrat kadrolar nedeniyle kayda değer hiçbir iş yapamadı. Önceki dönemde yaşanan olumsuzluklar Mehdevi döneminde de devam etti. Hatta yakınındaki bazı kişiler ve akrabaları onu kullanmak suretiyle daha büyük bozulmalara neden olunca, yaşanan olumsuzluklar halk nezdinde yeni valinin mensup olduğu İslami partiye ve mensuplarına karşı büyük bir

güvensizliğe yol açtı. Bu süreçten sonra yapılan milletvekili seçimlerinde Sünni kesimin oyları parçalandı; birbiri ile rekabet eden çok sayıda yeni parti ve siyasi oluşum ortaya çıktı. Böylece Sünniler siyasi etkilerini ve toplumsal güçlerini iyice kaybettiler.

Vali Abdunnasır el-Mehdevi şehri yönetemediği için iki sene sonra istifa etmek zorunda kaldı. İstifasında bazı akraba ve yakınları hakkında verilen tutuklama kararları da etkili olmuştu. Yerine gelen Hişam el-Hiyali, milis güçlerle mücadele etmeye ve kentte resmî otoriteyi kurmaya kararlıydı. Öncelikle idaredeki bozulmanın önüne geçmek için bazı sınırlamalar getirdi. Fakat bu işleri tamamlamaya ömrü yetmedi. Geçirdiği korkunç bir trafik kazasında kendisi, oğlu ve yanında bulunan bazı kimseler öldü. Ardından yine bir Sünni olan Amir el-Himyari vali oldu. O da tıpkı Hiyali gibi öncelikle Şii milislere ve idari alandaki bozulmaya savaş açarak işe başladı. Ne yazık ki, Şii siyasetçiler ve onlara yardım eden birtakım Sünni meclis üyeleri ona karşı bir komplo kurdular. Hakkında ortaya atılan uydurma bir suç ve teröre destek suçlaması ile Himyari'yi tutuklattılar. Yerine Sünni fakat zayıf karakterli Amir el-Mecmai geldi, ancak o da birkaç ay valilik yaptıktan sonra Bedir Tugayları'ndan Müsenna et-Temimi vali oldu. 2016 yılı itibarıyla halen valilik görevindeki bu kişi, Bedir Tugayları lideri Hadi el-Amiri tarafından desteklenmekte.

Mezhepçi Dayatmalar

DAEŞ ile mücadele ve kökünü kurutma adı altında Diyala'da yaşanan olaylar ve binlerce Sünni ailenin bu toprakları terk etmeye zorlanması, İran destekli milislerin burada Sünnilere karşı estirdiğini terörün en açık göstergelerinden biridir. Diyala bölgesi İran'ın karadan Akdeniz'e açılmak için kullandığı güzergâhın en kısa yolu üzerinde ilk duraktır. Zira Ortadoğu'yu batı ve doğu yönlerinden kuşatan Akdeniz ile Basra Körfezi'ne aynı anda hâkim olmak İran'ın en büyük stratejik hayallerinden biridir. Mezhebî politikalarla birleşen bu jeopolitik amaç doğrultusunda yeni Irak Anayasası'nda Diyala'nın eya-

let olması İran'ın işini zorlaştıracığından İran, bölgenin Bağdat'a bağlı kalmasını istemektedir. Zira, Diyala eyalet olduğu takdirde, Tahran'ın güdümündeki mevcut Irak hükümetinden bağımsız hareket edebilecektir. Bu politikanın ikinci aşamasında, Diyala'nın yönetiminde bulunan Sünnilerin kademeli olarak devre dışı bırakılıp yerlerine İran'la iş birliğine yakın Şii siyasetçi ve bürokratların yerleştirilmesi planı gelmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi halinde ise en azından kendi talimatı ile hareket edecek Sünnilerle çalışmak istemektedir.

Bugün Diyala'daki emniyet birimlerinin tamamı İran'a yakın Şii militanların kontrolindedir. Bundan dolayı Sünni kesim sık sık tehdit, işkence, suikast, hapis ve kaçırılma olaylarına maruz kalmaktadır. Korku nedeniyle birçok Sünni köy ve kasaba ahalisi yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmıştır. Bütün bunların yanı sıra bölgede sıkça mescitlerin yıkılması, toplu infazlar ve bombalama olayları meydana gelmektedir. Ne yazık ki Arap âlemi, Batı basını ve bütün dünya burada yaşananları görmezden gelmekte, bölgedeki olaylara dair yapılan haber ve yayınlar ciddi bir sansüre uğramaktadır.

Cenevre'de bulunan Uluslararası Adalet Divanı, "Irak'ın Diyala Bölgesinde Mezhep Esasına Dayalı Temizlik Suçu" başlığı ile Diyala hakkında önemli bir rapor yayımladı. Raporunda şöyle denilmekte: "2003 işgalinden bu yana Diyala'da mezhep anlayışından dolayı öldürme, zorunlu göç vb. olaylar, bölge tarihinde hiç görülmemiş şekilde artmıştır. (...)Diyala'da Sünni Arapları hedef alan mezhebî motivasyonlu öldürme, adam kaçırmaya ve zorunlu göçe tabi tutma gibi eylemler sistematik bir şekilde yapılmaktadır. Bunu yapanlar mevcut yönetimle ilişki içinde olan birimlerdir. (...)Diyala'da mezhep esasına dayalı temizlik hareketi merkezî hükümet tarafından çok iyi bilinmektedir. Bu temizlik hareketi hâlihazırda devam etmektedir ve bu olayların failleri Haşdi Şabi milisleridir. Hükümet ise bu eylemlere, kendisine ait farklı birimlerin katılımı ile ortak olmaktadır."

Rapor, Irak yönetiminin mezhep esasına dayalı temizlik hareketini alışkanlık haline getirdiğini

de ifade etmekte ve bunu yapanların kanun dışına çıktığını belirterek bu kişilerden hesap sorulması gerektiğini vurgulamaktadır. Diyala eyaletine bağlı Mikdadiye ili, raporda geçen ihlallerin somut biçimde yaşandığı ve mezhebî temizliğin birinci derecede yapıldığı yerlerden biridir. Rapor şu çarpıcı bilgiyi de paylaşmaktadır: "Bu temizliğin amacı buradaki nüfus hareketini Şiilerin lehine, Sünnilerin aleyhine çevirmektir."

Rapor, mezhebî temizlikle birinci derece ilgisi olanların isimlerini de liste halinde yayımlamıştır. Listede ismi geçenler, bu işi teşvik edenler veya bu işi sonlandırmak için üzerine düşeni yapmayan kimselerden oluşmaktadır. Bu listede Bedir Tugayları'nın lideri Hadi el-Amiri, Asaib Ehli'l-Hak milisleri lideri Kays el-Hazali gibi isimler dikkat çekmektedir. Yine İran Devrim Muhafızları ve Kudüs Kolordusu'nun lideri Kasım Süleymani de bu listede yer almaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, acilen bir uluslararası araştırma heyetinin bölgeye gönderilmesini ve soy esasına dayalı temizlik hareketine karışan eli kanlı kişilerin tespit edilip yargılanmasını talep etmiştir.

DİYALA HALKINA KARŞI İŞLENMİŞ ÖNEMLİ SUÇLAR

a. Milis Güçlerinin İşlediği Suçlar

Behruz Nahiyesi Katliamı

23 Mart 2013 tarihinde Bakuba'nın 7 kilometre güneyinde bulunan Behruz nahiyesi, silahlı milis güçler ve hükümet birliklerinin ortak bir saldırısına hedef oldu. Burada dört mescit ve birçok ev yakıldı, tamamı Sünni olan 30 kişi öldürüldü.

Sâreya Camii Katliamı

17 Mayıs 2013 tarihinde Bakuba'da cuma namazı çıkışında bir bombalı saldırı düzenlendi. Ölü ve yaralı sayısı en az 129 kişiydi. Buradaki insanlar Sünniler tarafından yapılan "Kimliğimizi korumak tercihimizdir" etkinliklerine katıldıktan sonra bu saldırının hedefi oldular. Diyala polisi olayla ilgili olarak el-Kaide'yi işaret etse de patlamada ölenlerin büyük bölümünün ayrıca başından vurulmuş olması, bu olayın arkasında keskin

nişancılar olduğunu gösteriyordu. Bölgedeki diğer kaynaklara göre bu çaptaki bir bombama ile bu kadar insanın ölmesi zaten mümkün değildir. Olaydan yaralı olarak kurtulan kişilerden bazıları, olay esnasında katliamın olduğu noktaya elli metre uzaklıkta hükümete ait özel kuvvetlerin bulunduğunu söylemiştir.

Ebu Bekir Sıddık Camii Katliamı

19 Temmuz 2013 tarihinde Diyala'nın Mikdadiye kazasına bağlı el-Vecihyye nahiyesinde, cuma namazı esnasında, önceden yerleştirilmiş bir bombanın patlaması sonucu 36 kişi hayatını kaybetti, 150 kişi yaralandı. Maliki hükümeti, soruşturmanın ardından saldırıyı namaz kılmaya gelenlerden birinin gerçekleştirdiğini açıkladı ve gerçek faillerden hiçbirini yakalanmadı.

Ebu Kasım Muhammed Camii Katliamı

13 Eylül 2013 tarihinde Bakuba sınırları içerisinde yer alan Ummu'l-İzam bölgesinde yine bir cuma namazı çıkışında eli kanlı milis güçlerinin Ebu Kasım Muhammed Camii'ne ait su soğutucusuna yerleştirdikleri bomba, büyük bir gürültü ile patladı. Patlama sonucu 42 kişi öldü, 30 kişi yaralandı. Saldırının faileri konusunda bilgi verilmediği gibi, soruşturmanın akıbeti de bilinmiyor.

Bakuba Hapishanesi Katliamı

17 Haziran 2014 tarihinde (muhtemelen) Bedir ve Asaib silahlı milisleri, emniyet güçlerinin yardımı ile Bakuba'daki hapishaneye girerek içerideki tutukluları idam etti. Bu baskın ve idamlar, polis merkezinin yakınına havan roketleri atılmasından sonra gerçekleştirildi. Emniyet kaynakları, idam edilen mağdurların 60 kişi olduğunu açıkladı. Mahkûmların terörle hiçbir ilişkisi olmadığı, hepsinin cinayetle suçlanan zanlılar olduğu belirlendi. Albay rütbesinde olan bir polis, saldırıyla ilgili yaptığı açıklamada, "Polis merkezinde 44 cesede rastladık. Bunların hepsi kurşunla öldürülmüştü." dedi.

Birinci Zırhlı Alay Hapishanesi Katliamı

Bu katliam 20 Haziran 2014 tarihinde yaşandı. DAESH militanları, Mikdadiye'nin bir ilçesine bağlı Hambes köyüne saldırmıştı. Olayın aka-

binde köydeki alayın elinde 27 tutuklu vardı. Bedir ve Asaib milisleri de DAESH'e karşı askerî birliğe yardım için köye gelmişti. Milisler burada tutuklu bulunanlardan bazılarını dışarı çıkarıp idam ettiler. Kalan tutukluları da içeride idam edip daha sonra da cesetlerini yaktılar. Bu cinayetleri milislerin yardımı ile Abdullah et-Temimi isimli şahsın işlediği şahitlerce teyit edilmiştir. Üzerinden iki yıl geçmesine rağmen katliamda öldürülen kurbanların resmî ölüm belgeleri ailelerine verilmemiştir.

Musab bin Umeyr Camii Katliamı

22 Ağustos 2014 tarihinde Şii milislere ait olduğu bilinen bir birim, Sadiyye'nin batısında bulunan İmam Veys köyündeki Musab bin Umeyr Camii'ne saldırdı. Bu saldırıda en az 73 kişi öldü. Diyala sınırları içindeki Mikdadiyye'ye yakın bir noktada yer alan camiye yönelik saldırı, insanların toplu olarak bulunduğu cuma saati sırasında meydana geldi. Olayın arkasında olmakla suçlanan ve Bedir Tugayları ile ilişki içinde olan Abdussamet ez-Zerkuşi saldırıdan hemen sonra kaçtı. Çok geçmeden Irak eski başbakanı Nuri el-Maliki'nin partisi, Zerkuşi'yi albaylık rütbesi ile ödüllendirdi. Ancak söz konusu milis lideri, köy halkının kendisinden intikam almasından korktuğu için İran'a kaçtı. Köydeki bir görgü tanığı olayı şöyle anlatmıştır: "Abdussamet ez-Zerkuş'a bağlı milislerin sloganlarını duyduktan sonra insanlar evlerine kapandı. Hemen peşinden yakın ve uzak noktalardan çok yoğun silah sesleri gelmeye başladı. Bunun üzerine cami imamının hutbesi kesildi. Köylüler camiye doğru koştuklarında silahlı milisler köylülerin üzerine de ateş açtı. Sonra caminin yanındaki beş evi basıp içindekileri öldürdüler. İki saatten fazla kaldıktan sonra köyü terk ettiler. Hükümete ait özel kuvvetler ve polis müdürü, yaralıları konuşmamaları için tehdit etti."

Katliamdan kurtulan başka bir görgü tanığının ifadesi ise şöyleydi: "Irak ordusu üniforması giymiş 10 kadar kişi camiye girerek kapıları üzerimize kapattı. Sonra imamı öldürüp silahlarını bize doğrultular. Bu arada bazı çirkin mezhepsel sloganlar atıyorlardı."

Bervane Köyü Katliamı

26 Ocak 2015 tarihinde Diyala'da Sünni halkın yaşadığı Bervane köyünde, hükümet güçleri ve Haşdi Şabi milisleri tarafından bir katliam yapıldı. Aralarında yaşlı ve çocukların da bulunduğu 78 kişi öldürüldü, 65 kişi kaçırıldı. Kaçırılanların akıbeti hâlâ bilinmiyor. Bağdat İnsan Hakları Merkezi'nin konu ile ilgili yaptığı açıklamada şu ifadeler yer verilmiştir: "Köydeki katliamı Diyala'da görevli iki idareci gerçekleştirmiştir. Bu kişiler Adi el-Hadran ve Haris Sadun er-Rebi'dir. Katliam emrini Haşdi Şabi ve Bedir Tugayları'nın lideri Hadi el-Amiri vermiştir." Köye hücum eden çete mensuplarının genelinin başında "Ya Hüseyin" yazılı bantlar varmış. Köye girdiklerinde ilk yaptıkları şey erkekleri ve çocukları bir noktada toplamak olmuş. Daha sonra bunları iki gruba ayırmışlar. Erkek ve çocuklardan oluşan ve sayıları 78 olan birinci grubu, evcil hayvanları eğitime merkezi olarak kullanılan bir binada idam etmişler. Sadece erkeklerden oluşan ve sayıları 65 olan ikinci grubu ise kaçırmışlar. İdamlar sekiz saatten fazla sürmüştü.

Halis Hapishanesi Katliamı

9 Mayıs 2015 tarihinde Bakuba'nın kuzeyindeki Halis nahiyesinde bulunan bir hapishanede büyük bir katliam yaşandı. Asaib milisleri, bahsi geçen hapishaneyi basıp 35 Sünni tutukluyu öldürdü; Şii tutukluları ise serbest bıraktı. Olay, DAESH'in hapishaneye saldırıp kendi adamları olan 30 kişiyi kaçırmışından sonra meydana geldi.

Mikdadiye Katliamı

16 Ocak 2016 tarihinde sivillerin toplandığı bir noktada iki intihar bombacısının kendisini patlatması sonucu onlarca kişi öldü, çok sayıda kişi de yaralandı. Olay Bakuba'nın kuzeydoğusunda bulunan Mikdadiye kazasında meydana geldi. Patlamadan hemen sonra Şii milisler Sünnilere

ait dokuz camiye saldırarak havaya uçurdu. Aynı milisler daha sonra cadde ve sokaklarda Sünnilere yönelik hakaretlerde bulunup mezhpsel sloganlar atarak şehirde terör estirdiler, ardından da bölge halkından 45 kişiyi idam ettiler. Şii milisler olayın hemen akabinde şehir giriş çıkışları birkaç gün boyunca yasakladılar.

El-Mihise'de Ekili Alan ve Bahçelerin Tahrip Edilmesi

5 Eylül 2016 tarihinde Ebu Sayda Nahiyeye Müdürü Haris Sadun er-Rabi, Ebu Sayda Belediye Başkanı Hisam el-Baveyi ile birlikte yanlarına hükümete bağlı emniyet güçlerini ve silahlı Şii milisleri de alarak harekete geçtiler. Sayda belediyesine ait buldozerlerle el-Mihise köyündeki bazı bahçeleri tahrip ettiler. Köy halkı, Şii milislerin kendilerine sövdüğünü ve suçlamalarda bulduklarını belirtti. Bu rapor yazıldığı sırada bile sürekli gerginlikler çıkartılan bölgede, sivil halkın ekili alan ve bahçeleri teröristlere yardım edildiği gerekçesiyle buldozerler eşliğinde tahrip edilmeye devam ediyordu.

Bu güçlerin başında Bedir Tugayları'nın en önemli isimlerinden birisi olan Müsenna et-Temimi bulunmakta. El-Mihise'de Sünni aşiretlere ait yaklaşık 160 dönüm bahçe ve tarım alanı tahrip edilirken, arazi sahiplerinin ürünlerini toplamalarına da izin verilmiyor.

Bağdat İnsan Hakları Merkezi, arazisi ve bahçesi tahrip edilen mağdurların şikâyetlerini kayıt altına almış. Olayın mağdurları ve görgü tanıkları, üzerine basa basa şunları söylüyor: "Bu tahribat bizzat valinin emri ile ve Ebu Sayda nahiyeye müdürünün denetiminde gerçekleştirilmiştir. Kullanılan araçlar belediyenin elindeki hükümete ait araçlardır."

Mezhep anlayışı ile öldürme, kaçırma, zorla göç ettirme, işkence yapma ve ekili arazileri tahrip etmekle suçlanan 13 kişinin isimlerinin bilindiği, raporlarda da detaylı olarak belirtilmiştir.¹

¹ Haris Sadun er-Rabi' (Ebu Sayda Nahiyesi müdürü. Bu şahıs Bedir Milisleri'nin yöneticilerindedir.), Raid Ali Ahmet el-Kurevi (el-Haşd Milisleri'nde yönetici), Münşid Ahmet Cüneyl el-Umeyri (el-Haşdi Milisleri üyesi), Abdu Abbas Cüneyl el-Umeyri ve Haşdi Şabi Milisleri'nden Avad Nuri Necmu'r-Rabi, Halis Ahmet Hamza et-Temimi, Âdem Cevat Hassani, Zaman Cevat Hassani, Hüseyin Rahman Salih, Abbas Kerim Sad er-Rabi, Muhammed Kerim Sad er-Rabi, Ali Hüseyin et-Temimi, Muhammad Enad.

Mahise köyündeki bağ ve bahçelerin tahribatı, mezhepsel suçlar bağlamındadır. Olayın içinde hem mahalli yönetimlerin hem de Diyala'daki hükümete ait resmî güçlerin parmağı vardır. Bağdat'taki merkezî yönetim ise korkunç bir şekilde bu cinayet ve suçların tümüne göz yummaktadır.

Taziye Salonlarındaki Olaylar

Mikdadiye ilinde Şii milislerden birinin yakını ölmüştü. Bunun için bir taziye çadırı açılmıştı. Çadıra giren bir canlı bomba, taziyeye gelen insanların arasında kendisini patlattı. Olayda milis güçlerden önemli şahsiyetlerle birlikte Sünni ahaliden de ölenler oldu. Olayın tetikçileri ve arkasındaki asıl planlayıcılarla ilgili bir sürü şüphe olmasına rağmen suç tamamıyla Sünni kesimin üzerine atıldı. Şii milislerin verdiği ilk tepki Sünnilerden intikam alma yönünde oldu. Olaydan ve olay yerinden uzak olan üç masum Sünni katledildi. Daha sonra şehirde sokağa çıkma yasağı ilan edildi ve kente giriş çıkışlar kapatıldı.

b. El-Kaide ve DAESH'in Eylemleri

Sadece Şii milisler değil, sivil halkın zarar gördüğü eylemlerin bir bölümü el-Kaide ve ondan sonra ortaya çıkan DAESH kaynaklı saldırılardır. Bu saldırılar genellikle ses getiren bombalı suikast veya intihar saldırıları şeklinde olmaktadır.

BM Irak Temsilcisi

Sergio Vieira De Mello'nun Öldürmesi

19 Ağustos 2003 tarihinde el-Kaide örgütü, patlayıcı yüklü bir araçla Birleşmiş Milletler'in (BM) merkezine saldırdı. Merkez enkaza dönüşürken, eylemde en az 17 kişi öldü, yüzlerce kişi de yaralandı. Ölenler arasında BM Irak Özel Temsilcisi Sergio Vieira De Mello'nun da olması uluslararası alanda büyük bir şok etkisi yarattı.

İslami Devrim Yüksek Meclisi Başkanı

Muhammed Bakır el-Hâkim'in Öldürülmesi

Bir aracın içine tuzaklanan yaklaşık 700 kilo bombanın patlatılması sonucu 126 kişi öldü. Ölenler arasında Irak İslami Devrim Yüksek Meclisi Başkanı Muhammed Bakır el-Hâkim'de vardı.

Aşure Etkinlikleri Katliamı

2004 yılı Mart ayında, üç intihar eylemcisi aşure günü Bağdat'ın kuzeybatısında bulunan Kazımiye'de kendini patlattı. Diğer bir intihar eylemcisi ise kendisini Bağdat'ın kuzeyindeki Kerbela'da patlattı. Saldırılarda tamamına yakını sivillerden oluşan 150 kişi ölürken, 500 kişi de yaralandı. Şiiler için en kutsal gün sayılan bu etkinlikte düzenlenen saldırı üç aşamalı olarak planlanmıştı.

Yezidilerin Hedef Alınması

Irak'ın kuzeyinde Şincar kazasına bağlı köylerde Yezidiler yaşamaktadır. 2007 yılında el-Kaide, yaptığı bombalı eylemlerle buraları hedef aldı. Saldırılarda 313 kişi öldü, 700 kişi yaralandı.

Şii Sivillere Yönelik Saldırıları

Üzerlerine giydikleri bombalı yeleklerle Batha denilen yerde Kerbela'ya giden Şii sivillerin konvoyuna saldıran bir grup, 48 kişinin ölümüne 80 kişinin de yaralanmasına sebep oldu. Saldırıyı DAESH üstlendi. Sadece Diyala'da değil, Irak'ın farklı kentlerinde yaşayan Sünni, Şii ve diğer gruplara karşı da DAESH'in bombalama ve diğer saldırıları günümüze kadar kesintisiz devam etmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- 2009 yılının Mart ayında Bağdat'ta polis merkezi hedef alındı. Olayda 28 kişi öldü, 57 kişi yaralandı.
- 19 Ağustos 2009 tarihinde hükümet binalarını hedef alan bombalı saldırılarda 96 kişi öldü, 565 kişi yaralandı.
- 2010 yılının Temmuz ayında Bağdat'ta Şiileri hedef alan bombalı saldırıda 70 kişi öldü, 400 kişi yaralandı.
- 31 Ekim 2010 tarihinde Bağdat'ta, Seyyide'n-Neca Kilisesi'ne yapılan saldırıda kilisede bulunanlardan 58 kişi öldü.
- 2011 yılının Ocak ayında üç gün üst üste farklı noktalara düzenlenen intihar saldırılarında 140 kişi öldü.

- 13 Haziran 2012’de farklı semtlerdeki eş zamanlı saldırılarda büyük bölümü sivillerden oluşan 84 kişi öldü, 284 kişi yaralandı.
- 23 Temmuz 2013’te Irak’ın farklı noktalarında meydana gelen patlamalarda 114 kişi öldü.

El-Kaide’nin Diyala’daki Saldırıları

2007 yılında el-Kaide militanları, o dönemde bölgede etkili olan Mehdi Ordusu’nun uniformalarını giyip Mikdadiye kasabasında nakliye araçlarının bulunduğu garaja giderek buradaki sivil şoförleri mezheplerine göre ayırdılar. Şii olanlara güzel davranıp onları başka bir yere götürdüler. Sünni siviller söz konusu üniformalı kişilerin Mehdi Ordusu mensubu olduklarını düşündüklerinden korku içinde seslerini çıkarmadan beklediler. Ancak daha sonra militanlar gruptan ayırdıkları Şii sivil şoförlerin tamamını öldürdü.

Bu olaydan sonra şehirdeki mezhep ateşi iyice alevlendi ve Şii milisler Mikdadiye garajında öldürülenlerin intikamını almak için suikast eylemlerine başladı.

Mezhebî Fitnenin Tırmandırılması

2006-2008 yılları arasında Diyala’da mezhep eksenli gerilimler büyük artış göstermişti. Bu süreçte el-Kaide, bir metot olarak Şii köylerini havan topları ile vurup bombaların Sünni köylerden atıldığı söylentilerini yayıyordu. Böylece Şii-Sünni karşıtlığını alevlendirerek tüm Sünni kesimleri kendi yanında konsolide etmeyi amaçlıyordu. Bu eylemlere karşı İran destekli Şii milislerin ve hükümet güçlerinin Sünni köylerine girip oralardaki gençleri tutuklamaları veya öldürmeleri, toplum içinde yayılan söylentilerle birlikte büyük bir Şii-Sünni hesaplaşmasına sebep oldu. Yaşanan şiddet ortamı nedeniyle devlet güçleri ve militanlar halkın tümüne terörist muamelesi yaparak köyleri boşaltmaya başladılar. Evleri yıkılan, köylerinden kovulan, akrabaları ve sevdikleri tutuklanan veya öldürülen gençlerin öfkelerini

fırsat bilen el-Kaide, bu gençlere yaklaşip onları kendisine katılmaya ikna ediyordu. Çünkü mezhepten hareketle işlenen suçlar, karşılıklı olarak kin ve düşmanlığın tırmanmasına sebep oluyor ve ortamı fazlasıyla geriyordu. Zira kurdun sisli ve puslu havayı sevmesi gibi, buradaki örgütler de kin, nefret ve düşmanlıkların zirve yaptığı böylesi ortam ve atmosferlerden besleniyorlardı.

DAEŞ’in Köy İşgalleri

DAEŞ, Musul’u işgal edip Salahaddin ilinin içlerine girdikten sonra el-Enbar bölgesinden geniş toprakları kontrolü altına aldı. Sonrasında Arap, Türkmen, Kürt ve Şiiilerin zaten huzursuz bir şekilde yaşadığı Diyala’nın bazı şehirlerini de ele geçirdi. Bu gelişmeler üzerine Irak hükümetine bağlı güçler, canice katliamlar yapan Şii Haşdi Şabi milisleri ve Kürt Peşmerge güçleri, bölgedeki köyleri DAEŞ’ten geri almak için saldırılar başlattı. DAEŞ bu güçlerle hayali ve sahte bir savaşa girdi. Sonuç olarak bu iki şehirden güçlerini çekti. Böylece Şii milisler ve hükümete ait güçler bu iki şehre girerek kontrolü yeniden ele aldılar. Sa’diyye ilindeki camileri yıkıp evleri yaktılar. Ardından, hükümet güçlerini ve Şii milisleri şehirden çıkarmak için bu kez de Peşmerge güçleri bölgeye saldırı başlattı. Şehirde Arap nüfusu yoğun olmasına rağmen bölgeyi Kuzey Irak Kürdistan yönetimi sınırlarına kattılar.

Bu arada Irak hükümet güçleri ve Şii milisler Sinsil² köylerini kuşatmıştı. DAEŞ, çatışma veya savunma yoluna gitmeksizin bu köyleri kolayca teslim etti. Sonradan anlaşıldı ki, Hadi el-Amiri yönetimindeki Şii milis güçleri ile DAEŞ arasında bu köylerle ilgili bir anlaşma yapılmış ve büyük meblağlar karşılığında DAEŞ bu köyleri onlara teslim etmiş. Şii milisler ise aldıkları bu köylerde yaşayan Sünnileri, DAEŞ destekçisi olmakla suçlayıp adeta intikam saldırılarına başladı. Katletme, göçe zorlama ve altyapıyı tahrip etmek suretiyle köylerin büyük bölümü boşaltıldı. DAEŞ’in buradaki köyleri işgal etmesinden sonra kaçan köylüler

¹ Sinsil Nehri etrafında bulunan birçok köyün genel ismi. Bu köylerin her birinin ayrı ismi olmakla beraber, genelde Sinsil köyleri diye anılırlar.

evlerine dönmek istediler, fakat köylere hükmeden Şii milislerin intikam almasından korktukları için geri dönemediler.

SONUÇ

Diyala'da yaşananlar aslında Irak'ın içinden geçtiği kaotik sürecin bir aynası gibidir. Bu nedenle bölgede yaşanan sorunun çözümü de Irak'la ilgili kronikleşmiş sorunların çözümünden geçmektedir. Gerek Iraklı akil kişiler gerekse dünyadaki birçok insan hakları örgütü, Irak'ın içinden geçtiği bu tehlikeli krizden çıkması konusunda çeşitli çözüm önerileri sunmaktadır. Bütün bu önerilerin ortak noktası ise; Irak'ta istikrar ve güvenin sağlanması için din, mezhep ve ırkına bakmadan ülkedeki herkese eşit haklar sunan bir yönetimin iş başına gelmesi gerektiğidir. Ayrıca ülkenin dünyaya terör ihraç eden milis güçler ve onların kardeşi olan DAESH gibi örgütlerden de bir an önce temizlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede:

1. Irak'ta hâlihazırda uygulanan yanlış siyasetin gözden geçirilerek barış ortamını tesis edecek yeni düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Herkesin malumu olduğu üzere ülkedeki bu yanlış siyasete işgalci Amerikan güçleri önyak olmuştur. İşgal güçleri, ülkeyi yönetecek kurum ve bakanlıkların başına etnik ve mezhep anlayışı esas alınarak atamalar yaptı. Sonra bu topraklarda yaşayan insanların mezhebî olarak birbirleriyle savaşmasını sağlayacak adımlar atıldı. Ardından, Irak topraklarında fesat çıkarılması için İran'ın önünü açıldı ve buradaki her şeye müdahale etmesine fırsat verildi. Bugün, başta terör belası olmak üzere yaşanan bütün olumsuzlukların son bulması için BM eli ile 7. Madde'ye istinaden Irak'taki bütün tarafların uyması zorunlu bir karar çıkarılması gerekmektedir. Ayrıca alınan bu karar, işgalden sonra çıkarılmış bütün kanun, karar ve uygulamaları iptal edip yürürlükten kaldırmalıdır. Bununla birlikte mezhep ve mezhep kaygılarından bağımsız olarak bütün Iraklılara hukuki haklarını verecek yeni bir anayasanın yapılması da tavsiye edilmelidir.
2. Yabancı ülkelerin, özellikle İran'ın, Irak'a müdahalesi engellenmeli; devletin otorite ve meşruiyeti güçlendirmelidir. Bilindiği gibi başta İran olmak üzere Irak'a müdahale eden ülkeler, Irak'ın kendilerine tabi olmasını ve demografik yapısının kendi çıkarlarına göre şekillenmesini arzulamaktadır.
3. Yıllardır Irak'ın ağır musibetler yaşamasına neden olan ülkelerden tazminat alınması ve yeniden kurulacak altyapısı konusunda Irak'a yardım etmelerinin sağlanması gerekmektedir. Çünkü bu ülkeler hiçbir hukuki gerekçeleri olmadan Irak'a savaş açmakla bu ülkeye ve ülkenin vatandaşlarına karşı büyük bir suç işlemişlerdir. Bu büyük suçlarının telafisi için ilgili ülkeler tazminat ödemeli ve altyapısını yenilemede Irak'a yardımcı olmalıdır.
4. Eğitim sistemi yeniden gözden geçirilip mezhep ateşini körükleyecek her türlü unsur sistemden temizlenmelidir. Yetiyecek yeni nesilde vatandaşlık bilincini yerleştirecek bir sistemin getirilmesi gerekmektedir.
5. Amerikan işgaline karşı direnen bütün direniş gruplarının birer siyasi partiye dönüştürülmesi ve meşruiyetlerinin kabul edilmesi gerekmektedir. Böylece ülkenin yeniden yapılanmasında bu grupların katılımı sağlanıp onlardan istifade edilebilir.
6. Irak halkına karşı suç işlemiş herkesin adalete teslim edilmesi gerekmektedir. Bu kişiler suçlarına göre cezalandırılmalı ve bu cezalar benzer suçların işlenmemesi için caydırıcı nitelikte olmalıdır.
7. Irak ordusu ve diğer emniyet güçleri yeniden yapılandırılmalıdır. Bu tür kurumlar sadece belli mezhep ve etnik kökenden kişi veya grupların elinde olmayıp bütün Iraklıları içine almalıdır. İnanç ve anlayış dâhil, ordunun yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Artık ordu ve emniyet güçleri belli bir mezhebi savunan kurumlar olmaktan çıkıp, asli görevlerine dönmelidir. Bu asli görev ise; Irak sınırlarını korumak, ülkenin istikrarına katkı sağlamak ve dıştan gelecek her türlü tehlikeye karşı ülkeyi savunmaktır.